

Ηγέτες των χωρών της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας κατά τη διάρκεια της περσινής συνόδου του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες

Η εβδομηκοστή επέτειος

Στις αρχές Απριλίου εορτάστηκε στην Ουάσινγκτον η 70ή επέτειος της υπογραφής του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, που δημιούργησε το ΝΑΤΟ, τη μακροβιότερη στρατιωτική συμμαχία, ως διεθνούς οργανισμού, στην ιστορία των Διεθνών Σχέσεων. Ωστόσο, η σπουδαιότητα της Συμμαχίας δεν έγκειται απλώς στην ανθεκτικότητά της στον χρόνο. Στην πράξη, αυτή προέκυψε ακριβώς από τη δέσμευση των κρατών-μελών της, κυρίως τις Ηνωμένες Πολιτείες, να προσδώσουν προδευτικά στη Συμμαχία δύο δυνατά χαρακτηριστικά, την ευελιξία και την προσαρμοστικότητα.

ΗΤΣ ΦΩΤΙΝΗΣ ΜΠΕΛΛΟΥ

Με αυτές τις ιδιότητες για οδηγό, το ΝΑΤΟ προέκυψε ως η στρατιωτική συμμαχία η οποία επικράτησε του Ψυχρού Πολέμου που όμως προσανατόλιση αμέσως μετά στον μετασχηματισμό της. Διατήρησε το στρατηγικό της κεφάλαιο το οποίο είχε ήδη προκύψει από μια εμπειρία στρατιωτικής συνεργασίας τεσσάρων πενήπου δεκαετιών, στην πράξη, εξασφαλίζοντας στα μέλη της μια ανεπαύλιτη συλλογική επιχειρησιακή δυνατότητα. Παράλληλα επιδίωξε, αν και διατακτικά στην αρχή, να εμφανίζεται πολύτιμη ως Συμμαχία σε μια νέα εποχή με νέα δεδομένα. Η διεύρυνση της Συμμαχίας με χώρες που επιθυμούσαν να ενταχθούν από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη συνοδευτηκε από την εμπλοκή της σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων και αποστολές σταθεροποίησης σε περιόδους εκτός των εδαφών αρμοδιότητάς της. Τα ψυχροπολεμικά δόγματα της απορριπτόνται και της συλλογικής άμυνας τοποθετήθηκαν στο συρτάρι από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μέχρι το 2014, και η Συμμαχία διεύρυνε τον χαρακτήρα δράσης της και τις στρατηγικές προτεραιότητές της στον τομέα της διαχείρισης περιφερειακών συγκρούσεων. Οι αλλαγές που προέκυψαν στον επιχειρησιακό σχεδιασμό της Συμμαχίας ήταν σαρωτικές. Το ΝΑΤΟ ενεπλάκη σε αποστολές οικοδομής της ειρήνης και αργότερα σε πιο απαιτητικές, όπως η επιχείρηση στο Αφγανιστάν.

Σε όλη αυτήν την πορεία, το ΝΑΤΟ εμφανίζεται ως μια πολιτικο-στρατιωτική συμμαχία που όχι μόνο διεύρυνε τον αριθμό των μελών της στα 29 μέλη σήμερα, και ίσως σύντομα στα 30, αλλά και δημιούργησε ένα στιβαρό πλέγμα σχέσεων στρατιωτικής και αμυντικής διπλωματίας με περισσότερα από 41 επιπλέον τρίτα κράτη στην ευρύτερη περιοχή της. Προβάλλοντας, άλλοτε ένα έντονο πολιτικό προφίλ, τονίζοντας τις αξίες και αρχές που ένωσαν τα μέλη της και άλλοτε την ανυπέβλητη στρατηγική της παρακαταθήκη στη συλλογική άμυνα, το ΝΑΤΟ διατήρησε και ασφαλώνει πολλαπλασίασε το ειδικό στρατηγικό βάρος

του σε ένα παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν στιγμές κατά τις οποίες η συνοχή του ΝΑΤΟ απειλήθηκε ή όταν η αποτελεσματικότητά του αμφισβητήθηκε. Οι περιπτώσεις δεν ήταν λίγες. Ωστόσο, ιστορικά, εντοπίζονται πολλές άλλες περιπτώσεις κατά τις οποίες η μεμψιμοιρία και η δυσπιστία μεταξύ των συμμάχων έφερνε χαμηλά επίπεδα συνοχής ακόμα και στην ψυχροπολεμική εποχή της πυρηνικής διπολικότητας. Ο ηγετικός ρόλος της Ουάσινγκτον συχνά αποτελούσε στο ΝΑΤΟ τον καταλύτη στην επώδυνη των πλεγμών και στην επαναφορά της ισορροπίας και της συνοχής των μελών του. Μετά την αναθεωρητική επιθετικότητα της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2014, η Συμμαχία προέβη σε έναν ακόμα μετασχηματισμό. Εβγαλε από το συρτάρι τα σκοτεινά δόγματα της απορριπτόντας τα συλλογικά της άμυνα με πιο σύγχρονους όρους χωρίς να αγνοεί την επιστροφή σε μια πιο συστηματική συζήτηση περί απορριπτόντας. Αυτό ο συνδυασμός δεν είναι εύκολος.

Οι νέοι όροι είναι πιο απαιτητικοί διότι οι απειλές σήμερα δεν είναι όλες άμεσα ορατές. Τα κράτη πλέον δέχονται πλήγματα χωρίς να φαίνεται πάντα η σκανδάλη. Σε μια εποχή κατά την οποία η χρήση της υψηλής τεχνολογίας, της τεχνικής νοημοσύνης και της κβαντομηχανικής, θέτουν πρόσθετες απαιτήσεις στη Συμμαχία, αυτή καλείται παράλληλα να διασφαλίσει μια μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των μελών όχι μόνο για την αντιμετώπιση της αναθεωρητικής Ρωσίας αλλά και της συστηματικής μετατόπισης των πόλων ισχύος προς την Ασία αλλά και άλλων ασταθειών στα νότια σύνορα της συμμαχικής περιοχής ευθύνης. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η απουσία αποτελεσματικής, μεταρρυθμιστικής ηγεσίας μέσα στη Συμμαχία μπορεί να αποβεί μοιραία για το μέλλον της. Υπάρχουν φωνές που υποστηρίζουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Όμως, ο χαρακτήρας των απειλών που βιώνουν τα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ, παρότι είναι συχνά διαφορετικού βάρους για κάθε ένα, επιτάσσει τη συγκλίση σε μια βασική παραδοχή. Κανένα κράτος στην περιοχή μας δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις απειλές αυτές από μόνο του. Το στρατηγικό (και επιχειρησιακό) κεφάλαιο που έχει να επιδείξει το ΝΑΤΟ τα τελευταία χρόνια με τις θετικές και αρνητικές μεταψυχροπολεμικές εμπειρίες του, αλλά και η ευελιξία του να συνεργαστεί εκτενώς με την Ευρωπαϊκή Ένωση, κεφαλαιοποιώντας από κοινού τα μεταξύ τους συγκριτικά πλεονεκτήματα, δείχνουν ότι η Συμμαχία θα συνεχίζει την πορεία της με έναν καταμερισμό δράσεων μεταξύ των μελών των δύο οργανισμών, ο οποίος φαίνεται να διασώζει τη Συμμαχία για την επόμενη δεκαετία τουλάχιστον.

Το μέλλον μιας σχέσης

Το ΝΑΤΟ κλείνει φέτος 70 χρόνια, ενώ η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Αμυνας της ΕΕ 20. Αξίζει να σκεφτούμε ότι αν ήταν να αποφασίσουμε στην εποχή μας, θα αρκούσε ένας και μόνο οργανισμός στην Ευρώπη για όλες τις ύψεις της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας.

Σήμερα έχουμε αφενός το 70χρονο ΝΑΤΟ, αρμόδιο για τη συλλογική ασφάλεια της Ευρώπης στη βάση του άρθρου 5, το οποίο πλέον μπορεί να κάνει και αποστολές εκτός Ευρώπης, και την ΕΕ με την 20χρονη ΚΠΑΑ, που και αυτή εκτελεί στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές σε διάφορα μέρη του κόσμου, χωρίς όμως να έχει την αρμοδιότητα της συλλογικής ασφάλειας, μια και, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβώνας, επιτρέπεται να επιχειρεί μόνο εκτός των ορίων της Ένωσης.

Οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και ΝΑΤΟ δεν είναι απλές, αν και δεν είναι ανταγωνιστικές, όπως ορισμένοι θέλουν να τις παρουσιάζουν. Η ΕΕ στηρίζεται στο ΝΑΤΟ για την ασφάλειά της, προσπαθώντας παράλληλα να εξασφαλίσει τη στρατηγική αυτονομία της, δηλαδή το δικαίωμα να αποφασίζει πού, πώς και με τι μέσα επιχειρεί. Η στρατηγική αυτονομία, που τείνει το τελευταίο διάστημα να γίνει το Ιερό Δισκοπότηρο της συζήτησης για την ευρωπαϊκή άμυνα, αφορά την αυτονομία στη λήψη αποφάσεων, στο επιχειρησιακό κομμάτι αλλά κυρίως στις δυνατότητες: δυστυχώς, με κύριο παράδειγμα τη Λιβύη το 2011, η ΕΕ στερείται ακόμη βασικών δυνατοτήτων που θα της χάριζον την πολυπόθητη στρατηγική αυτονομία. Εξάλλου, η αποχώρηση ενός από τους βασικούς πυλώνες της ευρωπαϊκής άμυνας, της Μεγάλης Βρετανίας, θα μειώσει περαιτέρω τις δυνατότητες της ΕΕ.

Είναι ενδιαφέρον ότι τα νέα, μεγάλα βήματα στην ΚΠΑΑ (Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία, Ευρωπαϊκό Ταμείο Αμυνας κ.ά.) που ακολούθησαν τη δημο-

σιοποίηση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ το 2016 αλλά και το δημοψήφισμα στη Βρετανία, συνοδεύτηκαν από αποφασιστική ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ με ΝΑΤΟ. Σε μια εποχή που, όπως επισημαίνει η Παγκόσμια Στρατηγική, οι προκλήσεις στην ασφάλεια της Ένωσης έχουν τόσο εξωτερική όσο και εσωτερική διάσταση (τρομοκρατία, υβριδικές απειλές, κυβερνοεπιθέσεις, ενεργειακή ασφάλεια, οργανωμένο έγκλημα κ.λπ.), η συνεργασία των δύο μπορεί να έχει σημαντικά αποτελέσματα. Σε αυτήν τη βάση, το 2016 και το 2017, συμφωνήθηκαν 74 νέες συστάσεις για εμβάθυνση της συνεργασίας.

Η σχέση πάντως δεν είναι εύκολη. Το 2018, ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ δήλωσε: «Η ΕΕ πρέπει να αποφύγει τρεις κινδύνους: τον κίνδυνο εξασθένσης της διατλαντικής δεσμότη, τον κίνδυνο αλληλεπικάλυψης στα θέματα όπου ήδη δραστηριοποιείται το ΝΑΤΟ και τον κίνδυνο διακρίσεων εναντίον Συμμάχων που δεν ανήκουν στην ΕΕ».

Από την άλλη, 22 από τα 28 κράτη-μέλη της ΕΕ ανήκουν στο ΝΑΤΟ. Όταν γίνεται μια επιχείρηση, δεν επιχειρούν το ΝΑΤΟ ή η ΕΕ, αλλά τα κράτη, υπό τη μια ή την άλλη σημαία. Αυτό που θα είχε σημασία σήμερα θα ήταν να αναπτυχθεί ένας ευρωπαϊκός πυλώνας εντός του ΝΑΤΟ, που θα προετοιμάζεται πριν από τις συνεδριάσεις, ώστε η ΕΕ να παρουσιάζεται με κοινή φωνή. Δεν είναι ούτε προφανές ούτε απλό. Όμως είναι σαφές ότι η Αμερική πολύ πριν από τον Τραμπ, ήδη από την εποχή Ομπάμα, είχε δηλώσει την προτεραιότητά του να δίνει στον Ειρηνικό με τη «στροφή στην Ασία». Το ενδιαφέρον για την Ευρώπη υπάρχει, αλλά δεν είναι όπως παλιά. Η ΕΕ δεν μπορεί να στηρίζεται για πάντα στην Αμερική. Πρέπει να μπορεί να αναλάβει τα της γειτονιάς της και να οργανωθεί καλύτερα και στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ και εντός του ΝΑΤΟ.

Η Μαριλένα Κοπία είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Συγκριτικής Πολιτικής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

ΗΤΣ ΜΑΡΙΛΕΝΑΣ ΚΟΠΙΑ

